

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים

ע"פ 7826/96

כבוד השופט א. גולדברג כבוד השופט ת. אור כבוד השופט י. זמיר	בפני:
יוסף רייש	המערער:
נגד	
מדינת ישראל	המשיבה:
ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו בתיק ת.פ.ח. 200/94 שניתן על ידי כבוד השופטים: י. גרוס, י. בן-שלמה, א. שלו	
כ"ב בטבת שתנ"ז (1.1.97)	תאריך הישיבה:
עו"ד דרור ארד-איילון	בשם המערער:
עו"ד דבורה חן ועו"ד שלומית ניר	בשם המשיבה:

פסק - דין

השופט א. גולדברג:

1. עניינו של ערעור זה בפרשנותה של החלופה השניה שבסעיף 80(א) לחוק העונשין, התשל"ז 1977-, אשר על פיה רשאי בית המשפט "שראה נסיבות אחרות המצדיקות זאת", לפסוק לנאשם שזוכה בדינו, הוצאות הגנתו ופיצוי על מעצרו או מאסרו.

וכך קובע סעיף 80(א) בשלמותו:

"משפט שנפתח שלא דרך קובלנה וראה בית המשפט שלא היה יסוד להאשמה, או שראה נסיבות אחרות המצדיקות זאת, רשאי הוא לצוות כי אוצר המדינה ישלם לנאשם הוצאות הגנתו ופיצוי על מעצרו או מאסרו בשל האשמה שממנה זוכה, או בשל אישום שבוטל לפי סעיף 94(ב) לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב 1982-, בסכום שייראה לבית המשפט; במשפט שמנהל קובל רשאי בית המשפט להטיל על הקובל תשלום כאמור".

2. מסעיף 80(א) עולה בבירור כי אין די בעצם הזיכוי כדי לחייב את אוצר המדינה בהוצאות ההגנה של הנאשם שזוכה ובפיצוי על מעצרו או מאסרו. סעיף 80(א) אינו מסתפק בזיכוי, ודורש בנוסף לו קיומה של אחת משתי העילות המציינות בו: שלא היה יסוד לאשמה, או קיומן של נסיבות אחרות המצדיקות את החיוב.

עוד בהמרצה 28/77 (קמארה נ' מדינת ישראל, פ"ד לא(2) 69, 70) אמר הנשיא זוסמן:

"שדין ההוצאות במשפט פלילי אינו כדין ההוצאות במשפט אזרחי. במשפט אזרחי הכלל הוא שהצד המפסיד חייב לשאת בהוצאות המשפט כדי לשפות בעל-דין יריב על הטרחה ועל ההוצאות שהוציא לשם ניהול המשפט. לא כך הוא הדין במשפטי הפלילי. לענין זה קובע סעיף 43(א) לחוק דיני העונשין (דרכי ענישה) כי אם ראה בית-המשפט שלא היה יסוד להאשמה או ראה נסיבות אחרות המצדיקות זאת, רשאי הוא לצוות כי אוצר המדינה ישלם לנאשם את הוצאות הגנתו. כנראה בעליל סמכותו של בית-המשפט לחייב את המדינה בהוצאות מותנית באחד מן השניים, או שלא היה יסוד להאשמה או שנתגלו נסיבות אחרות המצדיקות את חיוב המדינה בהוצאות".

(וראה גם ע"פ 292/78 גבאי נ' מדינת ישראל, פ"ד לג(1) 36, 42).

3. אשר לעילה הראשונה שבסעיף 80(א), דהיינו, "שלא היה יסוד להאשמה", מוצאים אנו בפסיקה כי עילה זו טומנת בחובה פן של "אשם" מצד התביעה בהגשת כתב האישום. את התשובה לשאלה "מתי ובאילו נסיבות ניתן לפסוק 'שלא היה יסוד להאשמה'?", מסכם השופט ברך בע"פ 1524/93 (מיכאלשווילי נ' מדינת ישראל פ"ד מח(2) 650):

"על בית המשפט לבדוק את שיקול-דעתה של התביעה עובר להגשת כתב האישום נגד אותו נאשם, ורק אם יימצא שמלכתחילה לא היה מקום להעמיד את הנאשם לדין, או מפני שהעובדות הנטענות אינן מהוות עבירה מבחינה משפטית, או מפני שהיה ברור מראש שחומר הראיות שבידי התביעה לא יספיק להשגת הרשעה בפלילים, יהיה מקום לפסוק הוצאות ופיצוי לנאשם על פי סעיף 80(א) הנ"ל" (בעמ' 654).

"לסיכום נקודה זו נוכל לומר, כי המבחן אצלנו להיעדר היסוד להאשמה, לענין יישומו של סעיף 80(א) לחוק העונשין, היינו כדלקמן: יש לבחון אם התביעה בדקה כדבעי את חומר הראיות הקביל והרלוונטי לכתב האישום, ואם מכיל חומר זה לפחות ראיות לכאורה לביסוס האישומים נגד הנאשם. אם התשובה לשאלות אלה היא בשלילה, אזי יש מקום לקביעה שלא היה יסוד להאשמה" (בעמ' 655).

ברוח זו כתב המשנה לנשיא לוי ברע"פ 931/96, 1097 (מאיר נ' מדינת ישראל, שטרם פורסם):

"לדידי מציין הדיבור 'שלא היה יסוד להאשמה' נסיבות המלמדות שעל יסוד החומר שהיה ברשותו לא היה תובע סביר מגיש כתב אישום, בין משום שלא היה בחומר האמור, עובדתית או משפטית, כדי לבסס לכאורה אישום נגד הנאשם ... ובין שלפי החומר היתה התביעה צריכה להסיק שהזיכוי צפוי מראש, מאחר שהראיות אינן יכולות לבסס הרשעה..."

4. העילה השניה שבסעיף 80(א), דהיינו, ש"נסיבות אחרות" מצדיקות את החיוב בהוצאות ובפיצוי, הוספה בשנת תשל"ה (ס"ח תשל"ה עמ' 11). עילה זו שונה מן הראשונה, ואינה מתייחסת כלל ל"אשם" מצד התביעה בהגשת כתב האישום. לפיכך נדחתה טענת המדינה שהועלתה בע"פ 52/89 (מדינת ישראל נ' סבאח, פ"ד מד(1) 653, 658) כי "כאשר היה קיים יסוד להאשמה, אזי - בהעדר קיומם של זדון או רשלנות מצד המאשימה - אין מקום להטיל עליה תשלום פיצוי לנאשם המזוכה".

העילה השניה שהוספה, כאמור, לסעיף 80(א), הינה פרי יוזמתו של ח"כ יורם ארידור בהצעת חוק פרטית שהגיש. מגיש ההצעה הצביע בעת הקריאה הראשונה בכנסת, על היות הנוסח המקורי של הסעיף צר מדי, וכי התיקון נועד לאפשר מתן פיצוי גם במקרה שמלכתחילה היו ראיות שהצדיקו הבאתו של הנאשם לדין, אך בדיעבד נתברר שהוא חף מפשע, כגון שהעלילו עליו עלילה (דברי הכנסת, כרך 72, תשל"ה, בעמ' 123, 124, 126; וראה ע"פ 292/78 הנ"ל בעמ' 43).

העולה מכך, כי גם מציע התיקון בסעיף 80(א) להוספת העילה השניה, לא נתכוון להסמיך את בית המשפט לחייב את אוצר המדינה בהוצאות ובפיצוי מעצם הזיכוי, אלא רק בנסיבות המצדיקות זאת, והדברים עולים מלשון הסעיף עצמו.

5. מה הוא, אם כן, מתחם הנסיבות האחרות המצדיקות חיוב אוצר המדינה בהוצאות ובפיצוי נאשם שזוכה?

ברע"א 310/84 (ברעלי נ' מדינת ישראל, פ"ד לח(3) 503, 504) אמר הנשיא שמגר כי "נקיטת לשון 'נסיבות אחרות' המצדיקות זאת' מביאה לכדי מירווח רחב של שיקול-דעת".

לדעת השופט נתניהו בע"פ 870/81 (טטראשוילי נ' מדינת ישראל, פ"ד לו(4) 445, 447-448):

"בבוא בית המשפט להחליט, אם חלה החלופה השנייה של סעיף 80... אל לו להתעלם ממכלול נסיבותיו של המקרה ולבחון אך ורק במבחן אחד - אורך הזמן שנמשך בירורו של ההליך - תוך ניתוק מכל יתר הנסיבות. שיקול הצדק הוא שעומד ביסוד החלופה השנייה הנ"ל, והשיקול, שהמערער שלפנינו זוכה בערעור רק בשל ספק קל בזיהויו, אף הוא בכלל מיוגון השיקולים הראויים להישקל".

בע"פ 425/88 (בדיר נ' מדינת ישראל, פ"ד מג(2) 204) זוכה נאשם (המערער) בעטיה של טענת אליבי שהעלה. טענה זו לא נבדקה על-ידי המשטרה לפני שהוגש כתב האישום. בפסק דינו מציין השופט בך כי היה מתייחס באהדה לטענת המערער כי מן הראוי לפסוק לו דמי הגנה ופיצוי לפי העילה השניה שבסעיף 80(א) בשל מחלל זה של המשטרה, לו אכן היו העובדות כנטען על-ידי בא כוחו:

"אילו אכן היה מסתבר, כי טענת האליבי... הועלתה על-ידי [של המערער] בעת חקירתו במשטרה, כי גירסה זו לא נבדקה על-ידי המשטרה, וכי טענת האליבי האמורה, אשר נתמכה במשפט על-ידי עדים נוספים, גרמה למעשה לזיכוי של המערער, כי אז היה, לדעתי, ביסוס לבקשת הסניגוריה".

שני פסקי דין נוספים העוסקים בענייננו, ניתנו הם על-ידי השופט בך. פסק דין אחד ניתן בע"פ 52/89 שכבר נזכר לעיל, בו ציין השופט בך את יסוד הצדק ה"מחייב את פיצוי הנאשם", והוסיף (בעמ' 658):

"בית המשפט יוכל להחליט כך, לדוגמה, כאשר ישתכנע בסופו של המשפט, כי גירסת עדי התביעה הייתה כוזבת ושהנאשם נפל קורבן לעלילה, כאשר עלה בידי אותם עדי שקר להטעות את חוקרי המשטרה ואת אנשי התביעה הכללית...".

אך לשם כך צריך בית המשפט להשתכנע, כי אכן היה זה מקרה של עלילה. אין זה מספיק... שהנאשם טוען, כי העלילו עליו, ושלא עלה בידי התביעה לשלול אפשרות זו.

אך, כשלעצמי, הייתי אף מרחיק לכת יותר ומאפשר לבית המשפט להעניק פיצוי לנאשם באותם מקרים ראויים בהם אין מבוסס הזיכוי על העדר ראיות מספיקות בלבד, אלא מתברר באופן ברור ומוחלט, שהנאשם חף מכל פשע. לעניין זה לא הייתי מבחין בין מקרים בהם מסרו עדי התביעה גירסה כוזבת לבין מקרים בהם מסתבר, וייקבע על-ידי בית המשפט כמימצא, שהנאשם נפל קורבן לטעות בזיהויו או לטעות אנוש אחרת, שנעשתה בתום-לב.

דוגמה נוספת ל"נסיבות אחרות" העשויות להצדיק פסיקת פיצוי לנאשם המזוכה... מתייחסת למקרים בהם מתמשך משפט מעבר לזמן סביר, שלא באשמת הנאשם שהיה מצוי כל אותה עת במעצר...".

בנוסף לכך הזכיר השופט בך את "העיקרון, שעל בית המשפט לקחת בחשבון את כל הנסיבות האופפות את המשפט הנדון בטרם יחליט אם ראוי הנאשם להענקת פיצוי" (בעמ' 659).

יצוין, כי בפסק-דין זה השאירו השופטים ברק ובייסקי בצריך עיון את השאלה אם זיכוי ברור ומוחלט, כשלעצמו, יש בו להוות 'נסיבות אחרות', המצדיקות תשלום הוצאות לנאשם (בעמ' 660).

פסק הדין השני של השופט בך בו היתה התייחסות לנושא דיונו ניתן בע"פ 1524/93, שאף הוא כבר הוזכר לעיל. גם בו נאמר כי "נסיבות המצדיקות" תשלום הוצאות פיצוי, קיימות, בין היתר, "כאשר מסתבר שהנאשם נפל קורבן לעלילה כוזבת מצד מתלונן או מצד עד תביעה אחר, או מצד גורם כלשהו ממנגנון החקירה או התביעה, או כאשר מזכה בית המשפט את הנאשם בסוף הדיון לא מפאת הספק או בשל היעדר ראיות מספיקות, כי אם תוך קביעה ודאית והחלטית בדבר חפותו מכל פשע, כמו כן... ניתן ליישם את הסעיף 80(א) כאשר מסתבר, כי הנאשם טען בעת החקירה המשטרית טענת אליבי וטענה זו לא נבדקה על-ידי חוקרי המשטרה, והנאשם יצא לבסוף זכאי מפני שבית המשפט מקבל אותה טענת אליבי כנכונה וכאמיתית" (בעמ' 653).

6. נקודת המוצא הראויה היא כי האינטרס הציבורי של אכיפת החוק והשלטתו, מחייבים העמדתו לדיון של מי שיש כנגדו ראיות מספיקות כי פגע בנורמה הפלילית. בהגשמת אינטרס זה נחשף הפרט, כהכרח בל יגונה, לפגיעה בזכויותיו. הסיכון כי נאשם ייחשף לפגיעות הכרוכות בניהול ההליך הפלילי נגדו, ולבסוף יצא זכאי בדיון, נלקח בחשבון מראש, והינו בגדר סיכון מחושב. סיכון כזה מתחייב מטיבו של המנגנון הפלילי, שרק בסופו מכריע בית המשפט באשמתו, או בחפותו, של הנאשם. השלמת החברה עם סיכון כזה הינה תולדה של אינטרס ציבורי גובר, הוא הצורך באכיפת החוק, כדי לקיים חברה תקינה. אולם מכך שקיים צורך ציבורי באכיפת החוק לא מתחייבת המסקנה כי את העלויות הנלוות להפעלת מערכת זו יש לגלגל על הנאשם שזוכה ולא על הציבור.

7. מבחינת הדיון הרצוי ראוי היה להרחיב את הזכות להוצאות ולפיצוי לכל נאשם שיצא זכאי בדיון, יהא הטעם לזיכוי אשר יהא. משלא הוכחה אשמתו של הנאשם במידה הנדרשת בפלילים, והוא יוצא זכאי בדיון, הרי שחזקת חפותו שהיתה קיימת טרם המשפט, לא נסתרה. אם העמידה אותו המדינה לדיון ולא עלה בידה להוכיח את אשמתו, עליה לפצותו על ההוצאות שגררה אותו להן ועל הסבל שסבל במעצר או במאסר. משכך, מה לי אם זוכה מחמת הספק ומה לי אם זוכה בזיכוי ברור ומוחלט. בכל אחד מן המקרים חוזר הנאשם לאחר הזיכוי ל"סטטוס" של חף מפשע שהועמד לדיון.

אולם, כאמור, לא מצא המחוקק לקבוע כי בכל מקרה, יהא נאשם שזוכה בדין זכאי להוצאות ולפיצוי. אין זאת אלא מן הטעם ש"חברה האמונה על ברכי כבוד האדם, החירות והשיוויון מוכנה לשלם את המחיר הנדרש. עם זאת היא מודעת ליכולתה. נדרש ומתקבל איזון בין הצרכים והאפשרויות" (דברי הנשיא ברק בבג"צ 7081/93 בוצר נ' מועצה מקומית "מכבים-רעות", שטרם פורסם; וכן בג"צ 3457/95 שכריה נ' בית הדין הארצי לעבודה, שטרם פורסם). "אילוץ תקציב הינם בגדר שיקולים לגיטימיים לקביעת סדרי הקדימויות לאופן חלוקתו בין הצרכים השונים" (בג"צ 4759/95 פלונים נ' שרת העבודה והרווחה, שטרם פורסם). מטעם זה גם נקבע בסעיף 80(ב) כי "שר המשפטים רשאי לקבוע בתקנות, באישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, סכומי מקסימום להוצאות ולפיצויים האמורים". על השיקול התקציבי עמד ח"כ ארי אנקוריון בקריאה הראשונה להוספת העילה השניה בסעיף 80(א), באומרו (שם, בעמ' 124):

"החשש שמא אפשרות זו של שיקול דעת בית-המשפט עלולה להרחיב את היריעה לממדים כאלה העלולים להוות הכבדה יתרה על אוצר המדינה. משום כך תבע שר המשפטים, והוועדה הסכימה לכך, שתהיה אפשרות לשר המשפטים לקבוע בתקנות סכומי מאקסימום להוצאות האמורות".

8. מאידך גיסא, מתחייב כי פרשנותה של העילה השניה שבסעיף 80(א) תהא ברוח חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. הפגיעה שנפגע נאשם משלילת חירותו ובקניינו, עקב ההוצאות שנאלץ להוציא להגנתו, כשבסופו של ההליך יצא זכאי בדינו, מחייבת מתן פרשנות מרחיבה לעילה השניה שבסעיף 80(א), תוך איזון עם מגבלותיה של קופת הציבור. רוחבה של הפרשנות מונחה על ידי עקרון המידתיות, שמתווה חוק היסוד. לשם הגשמת האינטרס הציבורי יש הצדקה לפגיעה בפרט ככל שהפגיעה מובנית בצורך לקיים את ההליך הפלילי, ולא מעבר לו. מכאן שפגיעה חיונית הכרוכה בצורך שבניהול ההליך הפלילי אינה חורגת מעקרון המידתיות, וככזו אינה מקימה זכות לפיצוי. ואילו פגיעה שאינה חיונית בהכרח חורגת מעקרון המידתיות, ועל כן היא באה בגדר העילה השניה שבסעיף 80(א). חיוניות הפגיעה צריכה להבחן מן ההיבט הציבורי, ומכאן שמחדלי הנאשם אינם יכולים להפוך את הפגיעה לבלתי חיונית.

9. יש שניתן לאתר פגיעה עתידית העולה על הנדרש, וכפועל יוצא מתחייב למונעה מראש, ויש שניתן לאתר את הפגיעה רק בדיעבד, בתום ההליך הפלילי. בכך ההבדל בין שתי העילות שבסעיף 80 (א). שהראשונה היא מניעתית, והיא באה להבטיח מראש כי לא תגרם לנאשם פגיעה שאינה חיונית, ואילו עניינה של העילה השניה בפגיעה שרק בדיעבד נתברר כי חרגה מהנדרש. כשבכל אחד מן המקרים הוכרה ההצדקה לפצות את הנאשם שנפגע פגיעה שאינה חיונית, בין כתוצאה מאשם שלטוני (העילה הראשונה) ובין שלא מתוך אשם שלטוני (העילה השניה).

10. כך ניתן לומר, כי כאשר פרק הזמן בו הגיע ההליך הפלילי לסיומו לא עלה על המתחייב ממורכבותו של התיק, ניתן לראות את הפגיעה בנאשם כחיונית. לא כן אם נתברר בסוף הדיון כי ההליך נתמשך מעבר לנדרש (בלי שהנאשם תרם להתמשכות היתרה). או אז נכנס מקרה זה לגדר העילה השניה שבסעיף 80(א), כשאין נפקא מינה אם ניתן להצביע על אשם של גורם שלטוני כלשהו שגרם לפגיעה החריגה.

11. פגיעה חיונית אחרת קיימת כאשר בית המשפט לא משתכנע כי הובאו בפניו ראיות שאינן מותרות ספק סביר בדבר אשמתו של הנאשם. במקרה כזה לא קובע בית המשפט כי הנאשם לא ביצע את העבירה, אלא רק כי אשמתו לא הוכחה. זיכוי כזה כשלעצמו אינו הופך את הפגיעה עקב ההליך הפלילי לבלתי חיונית, שכן, סופו מעיד על תחילתו, כי מן הבחינה הציבורית היה צורך בקיומו.

לא כן אם מזוכה הנאשם תוך קביעה פוזיטיבית של בית המשפט כי הנאשם לא ביצע את העבירה. ובנדון זה איני רואה חשיבות אם הזיכוי מנומק בכך כי עדי התביעה העלילו על הנאשם, או כי העדים שהעידו נגד הנאשם שיקרו, או שהם אינם מהימנים על בית המשפט. אין גם חשיבות לכך כי קביעתו האמורה של בית המשפט באה כיוון שהנאשם נפל קורבן לטעות בזיהוי או לטעות אנוש אחרת, שנעשתה בתום-לב. לא הנמקתו של בית המשפט לזיכוי היא הקובעת, אלא קביעתו הפוזיטיבית כי הנאשם לא ביצע את העבירה. משמעותה של קביעה כזאת היא כי הועמד לדין אדם אשר נקי מכל רבב. נוכח **הוודאות** בהעדר אשמה מצד הנאשם הופכת הפגיעה בו (אם כי בחוכמה שלאחר מעשה), כבלתי חיונית, ועולה על הנדרש. לפיכך נכנסת היא לעילה השניה שבסעיף 80(א). כשאף כאן, אין נפקא מינה כי לא היתה התרשלות או חוסר שיקול דעת בהחלטה להעמיד את הנאשם לדין.

12. סיכומם של דברים. הפרשנות שיש לתת לעילה השניה שבסעיף 80(א) היא זו, כי כל פגיעה כתוצאה מההליך הפלילי שנתברר בדיעבד כי לא היתה חיונית תכנס לגדר "נסיבות אחרות" המצדיקות חיוב המדינה בהוצאותיו של הנאשם ובפיצוי.

13. מהכלל לפרט. נגד המערער הוגש כתב אישום בו הואשם ברצח ובקשירת קשר לביצוע פשע. הרצח בו מדובר בוצע בניו-יורק. לפי הנטען בכתב האישום ביקש המערער מגיסו סטיב שטיגלפסט (להלן: סטיב), למצוא אדם שירצח את חברו ושותפו, מיכאל מרקוביץ. סטיב הפקיד את "המלאכה" בידי ג'וני מטיאס, שגייס לשם כך את ישראל מזרחי, והשניים רצחו את מרקוביץ.

כתב האישום הוגש ביום 11.5.94. המשפט נשמע מיום 5.1.95 ועד ליום 14.12.95, והתקיימו בו מעל למאה ימי דיון (עשרה מהם בארה"ב, במסגרת חיקור דין לעדי הגנה ותביעה).

המערער נעצר לשלושים יום לצורך חקירה, ולאחר מכן שוחרר. הוא נעצר שנית עד תום ההליכים, לאחר שהוגש כתב האישום נגדו. לאחר חלוף שנה הוארך מעצרו מדי פעם בשלושה חודשים. עד להכרעת הדין היה המערער במעצר שנה, תשעה חודשים ועשרים יום. משזוכה המערער ביום 29.2.96, הוא הגיש בקשה לבית המשפט קמא לחייב את אוצר המדינה לשלם לו הוצאות הגנתו (הוצאות ממשיות שהוציא והוצאות לפי סעיף 80(א)), ופיצוי בגין מעצרו (לפני הגשת כתב האישום ולאחר הגשתו). בית המשפט קמא דחה את בקשת המערער על כל ראשיה (להוציא השבת מחצית שכרו של המפקח שהיה ממונה על חיקור הדין בארה"ב).

14. עד המפתח במשפט נגד המערער היה סטיב. בית המשפט קמא עמד בהכרעת דינו על הסתירות המהותיות שבין הגרסאות שמסר סטיב (שהיה עד מדינה) בהזדמנויות שונות, ועל הסתירות שבין עדותו לבין עדויות אחרות. כן ציין בית המשפט את התרשמותו השלילית מן העד.

בין היתר אמר בית המשפט:

"כבר הראינו כי ניטוו חוטים גם בין סטיב לבין המאפיה. מכל פנים הרושם הברור הוא כי כאשר נפל סטיב לתוך מלכודת החקירה והחקירה התהדקה סביבו, הגיע לכלל מסקנה כי הדרך הטובה ביותר תהא לנקום בגיסו רייש (המערער - א.ג.) על ידי גרירתו לפרשה ובכך גם לסייע לעצמו. אין בידינו להשתחרר מההתרשמות כי השנאה המפעפעת בסטיב כלפי רייש אכן יכלה להביאו לצעד נואש כזה... חוסר האמון בו נובע מהתרשמותו הברורה מהאיש שעה שניצב ימים רבים על הדוכן, התפתל עליו, הפגין רגשי שנאתו העמוקה כלפי גיסו רייש והמחיש לנו כי אכן לא היה בוחל בשום אמצעי, ויהא הפסול שבפסולים, כדי להתנקם ברייש, להורידו ממרום הצלחתו ולהשפילו עד תחתית, אפילו כרוך הדבר בעלילת רצח".

ואילו על המערער אמר בית המשפט קמא:

"קשה לומר שרייש הותיר רושם של אדם מהימן לחלוטין, ונראה היה שהוא מנסה לגלות טפח ולהסתיר טפחיים, אך זאת בשל חששותיו מפני עבירות ההונאה במסים ולא דווקא בשל תחושת האשם בפרשת הרצח. יתכן בהחלט שרייש מצטיין בהונאות ובמרמות, אך הרושם הברור הוא שאינו נוקט בדרכי אלימות פיזית, בין בעצמו בין על ידי שליחים".

ב"סוף דבר" אמר בית המשפט קמא:

"חשדות ותמיהות יש. הוכחה מעל לכל ספק סביר הנדרשת במשפט פלילי והרובצת לפיתחה של התביעה - אין.

לפיכך יש לזכות את רייש מהאשמה המיוחסת לו".

15. בהחלטה נשוא ערעור זה ציין בית המשפט קמא כי המשפט התנהל כמעט מיום ליום, משך כשנה תמימה, בשל קשייו המיוחדים. כן ציין בית המשפט כי "בסופו של דבר הגענו לכלל מסקנה כי יש לזכות את הנאשם מעבירת הרצח בה הואשם, לא בשל האמון בדבריו ובגירסתו, אלא בעיקר בשל חוסר האמון בעדותו שלעד המפתח כלפי המבקש, עדות גיסו מר סטיב שטיגלפסט".

בהנמקתו לדחיית הבקשה אמר בית המשפט קמא כי אין מקום להעתר לבקשה בשל התארכות הדיון. הדיון התנהל בקצב מהיר ומזורז כמעט מיום ליום "והסתיים במהירות רבה יותר מאשר משפטים רגילים שאינם כרוכים בכמות כה עצומה של ראיות ובעיות משפטיות סבוכות".

אשר לטענת המערער כי הוכחה עלילה כוזבת מצדו של סטיב, אמר בית המשפט קמא:

"דעתנו היא כי את האלמנט הזה של 'עלילה כוזבת' יש לבחון בזהירות מרובה. בסופו של דבר, אין לך כמעט מקרה שבו נשענת התביעה על עדות מפתח עיקרית, שלא זכתה לאמון, בו לא ניתן לקבוע כי לנוכח חוסר אמון זה מדובר ב'עלילה כוזבת' כלפי הנאשם. אם כך הוא הרי שייתכן ויש מקום לקביעה כי בכל מקרה של זיכוי נאשם בעקבות דחיית עדות בלתי מהימנת כנגדו, יש לזכות בהוצאות. ואולם סבורים אנו כי במצב הקיים יש לבחון רכיב זה לנוכח מכלול הנסיבות, ואף שיש לו משקל נכבד עדיין יש לראותו על הרקע הכללי של המקרה ולהגיע לכלל מסקנה לאור הבחינה הכוללת הזו".

ולעניין תוצאת הדיון אמר בית המשפט קמא:

"אכן, לא זיכוי מחמת הספק היה כאן, אך גם לא קביעה ודאית ומוחלטת בעקבות קבלת גירסת הנאשם. כפי שנקבע בהכרעת-הדין הרי שהזיכוי מקורו בחוסר ראיות מספיקות... כמו כן אין להתעלם מהקביעה כי המבקש 'לא הותיר רושם של אדם מהימן לחלוטין, ונראה שהוא מנסה לגלות טפח ולהסתיר טפחיים'..."

16. סבורני, כי לאור המבחן שקבענו לעיל, לא ניתן לומר במקרה זה כי קמה העילה השניה שבסעיף 80(א). שכן, לא חרגה הפגיעה במערער כתוצאה מההליך הפלילי שהוגש נגדו, מגדר פגיעה חיונית. הדיון לא נתארך יתר על המידה המתחייבת, ובסופו לא נקבע כי המערער לא ביצע את העבירות שיוחסו לו בכתב האישום.

17. בהחלטתו נשוא הערעור מציין בית המשפט קמא כי המשפט הוקלט ותומלל והמערער נשא ברבע מהוצאה זו, ואין הצדקה להיעתר לבקשתו להחזיר לו את ההוצאה (33,516.ש"ח).

את דחיית הבקשה נימק בית המשפט כך:

"בדרך כלל מעמיד בית-המשפט לשירות המתדיינים שירותי קלדנות שאינם כרוכים בתשלום נוסף. במקרה כזה שלפנינו היה קושי רב לנהל את הדיון הארוך והסבוך על ידי קלדנית, דבר שהיה בו כדי להאריך את הדיון עשרת מונים (ועקב כך להגדיל במידה רבה את הוצאות מימון הגנתו של המבקש). לפיכך נעתר בית-המשפט לבקשת כל הצדדים והורה על הקלטת הדיון, דבר שסייע לכולם והקל על הכל הן בדרך ניהול המשפט באורח מהיר ושוטף והן בדיוק המירבי שבניהול הפרטיכל, ענין בעל חשיבות רבה במשפט מיוחד זה. בנסיבות אלה אין הצדקה להיעתר לבקשה".

18. סבורני, כי אין על המערער "להענש" משום שבית המשפט העדיף מנימוקי יעילות ודיוק, את הקלטת הפרטיכל ותמלולו על הקלדתו. ככלל, על בית המשפט לשאת בהוצאות ניהול הפרטיכל במשפט פלילי, ואין על הנאשם להשתתף במימון הוצאות אלה, כחלק מהוצאות הגנתו. זאת אף אם חרג בית המשפט ממנהגו והעדיף שיטת רישום יקרה יותר, בין ביוזמתו ובין ביוזמת הצדדים או מי מהם. לא מצאתי כי במקרה זה נתקיימו טעמים כל שהם המצדיקים חריגה מן הכלל האמור.

19. סוף דבר. דין הערעור להדחות, בכפוף להוראתנו כי יש להחזיר למערער את סכום השתתפותו בהוצאות הקלטת הפרטיכל ותמלולו.

ש ו פ ט

השופט י' זמיר:

1. סעיף 80(א) לחוק העונשין, התשל"ז 1977-, קובע כי בית המשפט רשאי לצוות שאוצר המדינה ישלם לנאשם הוצאות הגנתו ופיצוי על מעצרו או מאסרו, בשל אשמה ממנה זוכה, בשני מצבים: (א) אם בית המשפט ראה "שלא היה יסוד להאשמה"; או (ב) אם בית המשפט ראה "נסיבות אחרות המצדיקות זאת". מה הן "נסיבות אחרות" המצדיקות זאת?

חברי השופט גולדברג מבקש לקבוע כלל בשאלה זאת, וכך הוא אומר (בפיסקה 12):

"כל פגיעה כתוצאה מההליך הפלילי שנתברר בדיעבד כי לא היתה חיונית תיכנס לגדר 'נסיבות אחרות' המצדיקות חיוב המדינה בהוצאותיו של הנאשם ובפיצוי".

אשר לי, אני מבקש להימנע מקביעת כלל בשאלה זאת, לא כלל זה ולא כלל אחר.

2. לא בכדי בחר המחוקק, בעניין הנדון, ביטוי עמום, שאין לו צורה ואין לו מידה, כמו "נסיבות אחרות". הביטוי נולד עמום על מנת שיישאר עמום. הוא נמנה על משפחה של ביטויים עמומים, כמו צדק, מוסר, תקנת הציבור, סבירות, משמעת, קלון, ועוד. יש קוראים להם בשם מושגי שסתום. העמימות של ביטויים אלה היא טעם החיים שלהם. הם אמורים לרחף, בלתי-מוגדרים, מעל הכללים. אסור לקצץ את כנפיהם ולכלוא אותם בכלוב של כלל נוקשה. כלל כזה עלול להרוג אותם. ראו עש"מ 4123/95 אור נ' מדינת ישראל - נציב שירות המדינה, פ"ד מט(5) 184, 189. ראו גם א' ברק, פרשנות במשפט, כרך שני - פרשנות החקיקה (תשנ"ג), בעמ' 136-137.

ברוח זאת דיברו שופטים על סעיף 80 לחוק העונשין. השופט נתניהו אמרה כי "אל לו [לבית המשפט] להתעלם ממכלול נסיבותיו של המקרה ולבחון אך ורק במבחן אחד - אורך הזמן שנמשך בירורו של ההליך - תוך ניתוק מכל יתר הנסיבות", והיא הוסיפה כי "שיקול הצדק" הוא שעומד ביסוד הסעיף. (ע"פ 870/81 טטראשוילי נ' מדינת ישראל, פ"ד לו(4) 445, 447). הנשיא שמגר ציין כי "נקיטת לשון 'נסיבות אחרות' המצדיקות זאת' מביאה לכדי מירווח רחב של שיקול-דעת". (ר"ע 310/84 ברעלי נ' מדינת ישראל, פ"ד לח(3) 503, 504). והשופט בך הציג את העקרון "שעל בית המשפט לקחת בחשבון את כל הנסיבות האופפות את המשפט הנדון בטרם יחליט אם ראוי הנאשם להענקת פיצוי". (ע"פ 52/89 מדינת ישראל נ' סבאח, פ"ד מד(1) 653, 659).

כך, לדוגמה, כלל שיאמר כי זיכוי ברור ומוחלט מן האשמה מצדיק, בכל מקרה, תשלום הוצאות ופיצוי לפי סעיף 80, יחטא, לדעתי, לרוח הסעיף: הוא ימנע בעד בית המשפט את ההתחשבות בנסיבות אחרות, כמצוות הסעיף, שאולי יש בהן כדי לשלול את הזכות להוצאות ופיצוי במקרה מסויים, אף אם הסתיים בזיכוי ברור ומוחלט. אכן, השופטים ברק ובייסקי נמנעו במפורש מלקבוע כלל כזה (שם בעמ' 660).

3. השופט גולדברג מציע לקבוע כלל, לפיו "חיוניות" הפגיעה בנאשם היא המבחן לתשלום הוצאות ופיצוי לפי סעיף 80: כל פגיעה שלא היתה "חיונית" תזכה את הנאשם בהוצאות ופיצוי. אך המחוקק לא אמר, אף שיכול היה לומר, כי הנאשם יקבל הוצאות ופיצוי אם הפגיעה לא היתה חיונית. אכן, חיוניות הפגיעה עשויה להיות שיקול בין שיקולים, במסגרת הנסיבות של המקרה, אך לא כלל. אין זה ראוי או מוצדק לצמצם את שיקול הדעת שהמחוקק הקנה לבית המשפט, ולקבוע כי "נסיבות אחרות", בהן הסעיף מדבר, מוגבלות לחיוניות הפגיעה.

ממה נפשך. אם חיוניות הפגיעה, כמבחן לזכות הפיצוי לפי סעיף 80, היא עצמה ביטוי עמום, המאפשר לשיקול את כל נסיבות המקרה, ולאזן ביניהם כנדרש, אזי אין בה כמעט כדי להוסיף ללשון הסעיף. אולם דומה כי השופט גולדברג אינו מתכוון להציג אותה גברת בשינוי אדרת. הוא מתכוון, כמדומה, להציע מבחן בעל משמעות מעשית, שיש בו כדי להתוות מסגרת לביטוי שבחוק ולהציב גבול לשיקול הדעת של בית המשפט. אם כך, מה המשמעות המעשית של מבחן זה? מעשה חיוני, במשמעות המקורית שלו, הוא מעשה שהחיים תלויים בו. אולם במשמעות הרווחת כיום, וסביר להניח כי למשמעות זאת התכוון השופט גולדברג, מעשה חיוני הוא מעשה הכרחי. מעשה אינו חיוני אם קיימת אפשרות, לפחות אפשרות סבירה, לעשות מעשה אחר. בכך נבדל החיוני מן הדרוש, הרצוי או הראוי. בהתאם לכך, אם נקבע את חיוניות הפגיעה בנאשם כמבחן לצורך סעיף 80, נוכל לשמוע חדשות לבקרים בבית המשפט הדיוני, ולאחר מכן בבית המשפט לערעורים, כי הפגיעה בנאשם לא היתה חיונית, לדוגמה, משום שהמשטרה יכולה לחקור גם עד פלזני, שההגנה הביאה במהלך המשפט, או משום שבית המשפט יכול היה לקצר את משך המשפט אם היה מתפנה מן הדיון בעניינים אחרים ומקדיש יותר זמן לעניין הנדון, וכיוצא באלה טענות המכוונות להוכיח כי הפגיעה לא היתה חיונית. איני סבור שלכך התכוון המחוקק, אף איני סבור שיהיה בכך, בחשבון סופי, כדי לייעל את ההליך הפלילי או לעשות צדק, בדרך כלל, עם הנאשמים.

4. עם זאת, ביטוי עמום אינו בהכרח ביטוי סתום. גם ביטוי עמום עשוי להתבהר במשך הזמן, אם מעט ואם הרבה. בדרך כלל, שימוש חוזר ונשנה בכל ביטוי, לרבות ביטוי עמום, מקנה לו תוכן, והתוכן נעשה בהדרגה מלא ומפורט יותר. זו דרכו של המשפט המקובל, שהוא מתפתח ממקרה למקרה, עד שנוצר מכנה משותף

למקרים. במהלך הדרך מתגבשת מערכת של שיקולים השייכים לעניין. שיקולים אלה יכולים להנחות את בעלי הדין ואת בית המשפט. בית המשפט יתן לשיקולים אלה את המשקל הראוי לכל אחד לפי הנסיבות של כל מקרה. בסופה של דרך אפשר שמתוך הפסיקה יעלה ויבוא כלל, אם נוקשה ואם גמיש, לפי העניין והצורך. לגבי ביטוי עמום, ראוי שגם בסופה של דרך הכלל יישאר, באופן עקרוני, בעל קצוות פתוחים.

כך אף כאן. על יסוד פסקי הדין שדנו בסעיף 80, ועל רקע התכלית של סעיף זה, ניתן לציין שיקולים אחדים, שיש בהם כדי לסייע בידי בית המשפט להחליט בכל מקרה אם התקיימו "נסיבות אחרות", המצדיקות תשלום הוצאות ופיצוי לפי הסעיף. להלן רשימה של שיקולים כאלה: האם החקירה נפתחה והאישום הוגש בתום לב, או שמא הנאשם נפל קרבן לעלילת שווא או לשיקולים זרים; האם החקירה נוהלה באופן ראוי, כגון, האם טענת אליבי של הנאשם נבדקה כנדרש והאם נערכה חקירה לעדים שנדרש לחקור אותם; האם התביעה נוהלה באופן שהכביד על הנאשם ללא הצדקה, וכתוצאה נגרמו לו הוצאות יתירות או מעצרו התמשך מעבר לנדרש; האם המשפט התארך יתר על המידה, ללא הצדקה, בעוד הנאשם נתון במעצר, ובלי שניתן לייחס את התארכות המשפט לנאשם עצמו; האם הנאשם ניסה לשבש את מהלך החקירה או המשפט; האם התברר בדיעבד, ואף שמלכתחילה היה יסוד להאשמה, כי לא היה מקום להגיש את כתב האישום, בשל שיקולים מיוחדים הנוגעים לנאשם, לעניין הציבורי או לנסיבות אחרות; האם בית המשפט זיכה את הנאשם מחמת הספק, בשל העדר ראיות מספיקות או בשל פגם דיוני בניהול המשפט, או שבית המשפט קבע בצורה פסקנית כי הנאשם לא ביצע עבירה.

רשימת השיקולים אינה סגורה ואינה מחייבת. היא פועל יוצא של נסיבות המקרה. יש נסיבות בהן לא יהיה מקום לשיקול זה או אחר, ויש נסיבות בהן יהיה מקום להוסיף שיקול זה או אחר, והמשקל של כל שיקול עשוי להשתנות לפי הנסיבות של כל מקרה. בית המשפט הוא שצריך לאזן בין השיקולים השונים שיש להם תחולה בנסיבות המקרה, במגמה להגיע לתוצאה צודקת מבחינת הצורך לפצות את הנאשם שיצא זכאי בדין, תוך התחשבות במגבלות של המשאבים העומדים לצורך זה, האילוצים בהם פועלות הרשויות המופקדות על אכיפת החוק והתפקוד הראוי של בית המשפט. האיזון מוטל בעיקר על בית המשפט בערכאה הראשונה: הוא מיטיב להכיר את נסיבות המקרה; הוא התרשם באופן ישיר מן הנאשם; הוא עקב באופן שוטף אחר הדרך בה ניהל כל צד את עניינו. לכן דרוש טעם מיוחד כדי שבית המשפט לערעורים יתערב בשיקול הדעת של הערכאה הראשונה בעניין זה.

5. האם בית המשפט צריך, כפי שהמערער טוען, להדריך עצמו בעניין זה על פי חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו? קיים פיתוי, לא רק אצל עורכי דין אלא גם אצל שופטים, לעשות קפיצת הדרך אל חוק-היסוד, ולמצוא בו

מורה נבוכים בכל מחלוקת בין המדינה, על כל שלוחותיה, לבין כל אדם. אכן, הלכה פסוקה היא, שחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו עשוי להשפיע על הפרשנות של חוק שנחקק לפני חוק-היסוד. כך, לדוגמה, נפסק כי הוא משפיע על הפרשנות של הסמכות לפי חוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982, לעצור נאשם עד תום ההליכים נגדו. ראו בש"פ 537/95 גנימאת נ' מדינת ישראל, פ"ד מט(3) 355; דנ"פ 2316/96 גנימאת נ' מדינת ישראל, פ"ד מט(4) 589. לפיכך, הסמכות לפגוע בחירותו של אדם צריכה להיות מופעלת, ברוח סעיף 8 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, באופן ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, לתכלית ראויה ובמידה שאינה עולה על הנדרש.

במה דברים אמורים? בחוק או בסמכות אשר לפי סעיף 8 לחוק-היסוד, "פוגעים בזכויות שלפי חוק יסוד זה". זהו מעגל ההשפעה של חוק-היסוד. אולם סעיף 80 לחוק העונשין אינו פוגע בכל זכות, לא בזכות שלפי חוק-היסוד ואף לא בזכות אחרת. להיפך, סעיף זה מקנה זכות חדשה, שלא היתה קיימת קודם לכן. לפיכך אין צורך להכניס סעיף זה, באופן מלאכותי, למעגל ההשפעה של חוק-היסוד. גם אין הצדקה להחיל על סעיף זה, או על חוקים אחרים שאינם פוגעים בזכות אלא מעניקים זכות, את מסכת ההלכות שכבר צמחה, ועוד תצמח, מחוק-היסוד. הלכות אלה, המכוונות לפרשנות של חוקים הפוגעים בזכויות האדם, יכולות לסבך, ואף עלולות לעוות, את הפרשנות של חוקים שנועדו לקדם את זכויות האדם. חוק המקנה זכות או מעצים זכות צריך להתפרש, לא לפי סעיף 8 לחוק-היסוד, אלא לפי תכליתו, הן התכלית המיוחדת והן התכלית הכללית.

התכלית המיוחדת של סעיף 80 לחוק העונשין, כפי שעולה בבירור מלשון הסעיף, היא לפצות נאשם שזוכה בדין. תכלית זאת עולה בקנה אחד עם התכלית הכללית של החוק, היא התכלית המשותפת לכל החוקים, הכוללת את ההגנה על זכויות האדם. ברוח זאת יש לפרש את סעיף 80. אולם גם התכלית המיוחדת של סעיף 80, וגם התכלית הכללית, מורכבות יותר. התכלית הכללית כוללת גם את ההגנה על שלום הציבור, לרבות העמדה לדין פלילי של חשודים בביצוע עבירות על יסוד ראיות לכאורה, את הניהול התקין וההוגן של המשפט וגם את החלוקה הראויה של משאבים מוגבלים בין צרכים מרובים. לכן קבע המחוקק בסעיף 80 כי בית המשפט לא יפסוק הוצאות ופיצוי לנאשם שזוכה בדין אלא אם ראה "שלא היה יסוד להאשמה או שראה נסיבות אחרות המצדיקות זאת". הוא לא אמר כי בית המשפט יפסוק הוצאות ופיצוי לכל נאשם שזוכה בדין אלא אם יש נסיבות השוללות זאת. וההבדל ברור.

6. לאור הדברים האלה, מה המסקנה בנסיבות המקרה הנדון? בית המשפט המחוזי, שזיכה את המערער, בחן את נסיבות המקרה. לא היתה לו הסתייגות מהגשת האישום, על יסוד חומר החקירה, ולא היתה לו ביקורת על ניהול התביעה. הוא ציין שהמשפט התנהל באופן תקין, ואף כי התמשך זמן רב, והנאשם היה נתון

במעצר ממושך, אין לומר כי התמשך מעבר לראוי בנסיבות המקרה. הוא נמנע מלקבוע באופן החלטי כי המערער לא ביצע את העבירה, או כי עד התביעה המרכזי העליל על המערער, אלא הסתפק באמירה (בעמ' 105 להכרעת הדין) כי עדותו "אינה מהימנה דיה ואינה מאפשרת להישען עליה ולבסס עליה הרשעתו [של המערער]".

על יסוד כל הנסיבות, הגיע בית המשפט המחוזי למסקנה כי אין הן מצדיקות תשלום הוצאות ופיצוי למערער. איני רואה טעם להפוך מסקנה זאת על פניה. אכן, נראה לי כי אם נאמר שהמערער זכאי בנסיבות המקרה להוצאות ופיצוי, כאילו אמרנו שהכלל הוא, כי נאשם שזוכה בשל חוסר ראיות זכאי לתשלום הוצאות ופיצוי. אך סעיף 80 אינו אומר זאת, ואין לנו יסוד לומר זאת.

גם השופט גולדברג סבור כי נסיבות המקרה אינן מצדיקות תשלום הוצאות או פיצוי למערער. לדעתו, הנסיבות מצדיקות תשלום ההוצאות שהמערער הוציא לצורך ההקלטה והתמלול של פרטיכל המשפט. כפוף לכך, הוא מציע לדחות את הערעור. לכך אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט ת' אור:

1. מקובלת עלי גישתו של חברי השופט זמיר לפרשנות סעיף 80 (א) לחוק העונשין התשל"ג-1973. בחלופתו השניה של הסעיף נקבע שרשאי בית המשפט לצוות שאוצר המדינה ישלם לנאשם הוצאות הגנתו ופיצוי על מעצרו או מאסרו אם ראה "נסיבות אחרות המצדיקות זאת". כך, בנוסף לחלופה הראשונה, על פיה רשאי בית המשפט לצוות כאמור אם ראה "שלא היה יסוד לאשמה". נוסח החלופה השניה הוא כללי. זאת, הן בשל כך שאין הוא מציין אלו הן "הנסיבות האחרות" בהן הוא דן, והן בשל כך, שאין הוא קובע את משקלן היחסי הנדרש של נסיבות אלה, עד כדי שיהיה מוצדק שבית-המשפט יצווה כאמור בסעיף. על בית המשפט למלא סעיף זה תוכן. עליו לקבוע אילו נסיבות יצדיקו עשיית שימוש בסמכות שמקנה הסעיף.

הפסיקה הנוגעת לפרשנות החלופה השניה הנה דלה יחסית, ואין בה להתוות קרטריונים ברורים להפעלתה. מקובל עלי, כדברי חברי השופט זמיר, שיש, בשלב זה, להמשיך ללכת בדרך בה הלך בית המשפט עד כה, ממקרה למקרה, ולפסוק בכל מקרה על יסוד כלל נסיבותיו ובהתאם לחוש הצדק. עם זאת, כדי שיוכל בית המשפט להחליט על פי כלל הנסיבות, ראוי שנדע מהן אותן נסיבות רלוונטיות אשר יש להן השלכה לתוצאה

המתבקשת בכל מקרה. מהן הנסיבות אשר יכוונו את בית המשפט, במסגרת, שיקול הדעת הרחב המסור לו, אל החלטתו.

רמזים לחלק מנסיבות אלה נמצא בפסקי הדין המעטים שניתנו בנושא. על חלק מנסיבות אלה עומד חברי השופט זמיר בפסק-דינו. בכל ענין שיובא בפני בית המשפט, יהיה עליו לברר אם מתקיימות נסיבות אלה, או אם מתקיימות נסיבות אחרות, אשר טרם נשקלו בפסיקה, שיש בהן להנחות אל התוצאה הצודקת - אם לצוות כאמור בסעיף 80(א) בחלופתו השניה אם לאו.

2. שותף אני, אם כן, לגישתו של חברי השופט זמיר. עם זאת, איני שותף למסקנתו, ולמסקנת חברי השופט גולדברג, שבכפוף להחלטה שיש להחזיר למערער את סכום השתתפות בהוצאות הקלטת הפרטיכל ותמלול, יש לדחות את הערעור.

3. להלן אפרט את השיקולים שהביאוני למסקנה שיש לפסוק למערער תשלום בגין מעצרו והוצאות הגנתו.

(א) הראיה העיקרית נגד המערער עליה הושתתה האשמתו בעברת הרצח, היתה עדותו של גיסו סטיב סטיגלסט (להלן - סטיב). על פי גירסת סטיב, בקש ממנו המערער למצוא אדם שירצח את חברו ושותפו מרקוביץ. יוחס למערער, שעל פי בקשתו מצא סטיב את ג'וני אטיאס שגייס את ישראל מזרחי. שני האחרונים, כך נטען נגד המערער, רצחו את מרקוביץ.

בהכרעת הדין כותב בית המשפט המחוזי לגבי מהימנות גירסתו של סטיב:

"כאשר נפל סטיב לתוך מלכודת החקירה והחגורה התהדקה סביבו, הגיע לכלל מסקנה כי הדרך הטובה ביותר תהא לנקום בגיסו רייש על ידי גרירתו לפרשה ובכך גם לסייע לעצמו. אין בידינו להשתחרר מההתרשמות כי השנאה המפעפעת בסטיב החלה להביאו לצעד נואש כזה... האיש... המחיש לנו כי אכן לא היה בוחל בשום אמצעי, ויהא הפסול שבפסולים, כדי להתנקם ברייש... אפילו כרוך הדבר בעלילת רצח. (ההדגשה שלי - ת.א. ראו בעמוד 42 להכרעת הדין).

באשר למהימנותו של המערער, בית המשפט הזכיר בהכרעת דינו שבחלק מהענינים גילה המערער

טפח וכיסה טפחיים, אך הוא מוסיף ואומר:

"אך זאת בשל חשדותיו מפני עבירות ההונאה במסים ולא דווקא בשל תחום באשר בפרשת הרצח. ייתכן בהחלט שרייש מצטיין בהונאות ובמרמות, אך הרושם הברור הוא שאינו נוקט בדברי אלימות פיזית, בין בעצמו ובין באמצעות שליחים" (ההדגשה שלי - ת.א. ראו בעמוד 104 להכרעת הדין).

הדברים המפורשים המצוטטים לעיל מצביעים לכאורה על כך שהבאתו של המערער לדין באשמת הרצח מבוססת היתה על עלילה, שרקם סטיב, אפילו שבית המשפט המחוזי לא קבע זאת חד משמעית, וציין את זיכיו של המערער כזיכוי בשל העדר ראיות.

ב. בגין עלילה זו היה המערער עצור משך קרוב לעשרים ושניים חודשים, בנוסף למעצר קודם לצרכי חקירה בן חודש אחד, והוא נאלץ לשלם סכומים נכבדים כהוצאות הגנה, כולל שכר לסנגוריו.

ג. המערער נתן בחקירתו כיוון לחוקרים בדבר האחראים לרצח, והיפנה אותם לכיוון המאפיה האיטלקית. על התנהגות החוקרים בענין זה אומר בית המשפט בהכרעת דינו:

"ש ממש בטענת ההגנה כי לאור החומר האמור, שחלקו נחשף זמן קצר ביותר לאחר הרצח, ניתן היה לצפות שתיערך חקירה ממצה ורצינית יותר גם בכיוון זה של המאפיה, אך הדבר לא נעשה" (בעמוד 100 להכרעת הדין).

ד. הוברר גם, שהיה על ההגנה להשקיע משאבים נכרים כדי לגלות חומר חקירה, אשר לא גולה לה, חומר חקירה אשר היתה לו חשיבות רבה לניהול הגנתו של המערער. חומר חקירה זה תמך, בין היתר, בגירסת ההגנה, שהמאפיה האיטלקית היא שביצעה את הרצח. חומר חקירה זה נמצא בארצות הברית, ואין טענה שהתביעה כאילו מנעה במתכוון חומר זה מהמערער. בית המשפט המחוזי אף ציין מפורשות שבאי כוח המדינה פעלו מצדם מעל ומעבר לחשיפת החומר הרב הקשור בפרשה. אך מבחינתו של המערער, וזאת יש להדגיש, הוא נדרש להוצאות נכרות כדי להגיע אל חלק מהחומר ואין חולק שהוא השקיע משאבים כספיים בסכומים נכבדים לצורך זה. מזכור בענין זה, שהשאלה אם צודק לפצות נאשם על מעצרו ולשלם לו את הוצאות הגנתו, אינה קשורה בהכרח בהוכחה שהתביעה התנהגה בצורה שאינה הולמת. פיצוי ותשלום הוצאות כאמור אינם בגדר "עונש" המוטל על התביעה. הם באים לבטא נסיבות אשר מצדיקות שהצבור, קופת האוצר, ישא בפיצוי ותשלום הוצאות לנאשם. נסיבות כאלה יכולות להתקיים, אפילו אם אין רובץ אשם לפתחה של התביעה.

ה. לאמור לעיל יש להוסיף, שהצורך לגלות חומר חקירה חשוב, אשר לא היה בידי התביעה, גרם לכך שפתיחת המשפט התעכבה. בעוד וכתב האישום הוגש ב-11.5.94, ומתאריך זה המערער במעצר, ניתן היה

להתחיל בשמיעת הראיות רק כעבור כשמונה חדשים, ב-5.1.95, מבלי שיש טענה שהמערער גרם, עקב התנהגות לא נאותה, להשהיות בתחילת שמיעת הראיות או במהלך המשפט.

4. התמונה המתקבלת היא שהנאשם ריצה מעצר משך תקופה של קרוב לשנתיים. חלק מהתמשכות ההליכים יסודו בכך שהמערער נאלץ בעצמו למצוא חומר חקירה חשוב שהיה בידי גורמי החקירה בארצות הברית. בסופו של משפט, נמצא שהעד אשר על סמך עדותו הוגש כתב האישום הינו עד כזב, תוך רמיזה שגירסתו כנגד המערער אינה אלא עלילה. בית המשפט המחוזי גם קבע, על פי התרשמותו מהמערער, שהוא לא מעלה על הדעת שהמערער - אשר הואשם בעבירת רצח - יבחר לנקוט באלימות פיסית, בין בעצמו ובין באמצעות אחרים. במצב דברים זה, ועל סמך כל האמור לעיל, קיימות, לדעתי, "נסיבות אחרות" המצדיקות מתן פיצוי וכיסוי חלק מהוצאות ההגנה של המערער. כל תוצאה אחרת, אינה עושה צדק עם המערער, ומרוקנת, במידה רבה, מתוכן את החלופה השניה של סעיף 80(א).

5. המערער לא ציין בערעורו סכום מסויים אותו הוא מבקש שנפסק לו. סנגורו בקש שנקבע את עצם זכותו של המערער, שאז הסכומים המדוייקים שיפסקו לו, יקבעו, בין היתר, על פי קבלות שיגיש. המסגרת המכסימלית לתשלום קבועה בתקנות סדר הדין הפלילי (פיצויים בשל מעצר או מאסר) התשמ"ב-1982 (להלן - התקנות). סעיף 8 לתקנות קובע את סכום הפיצוי המרבי בגין כל יום מאסר או מעצר; ותקנות 9 ו-10 - והתוספת לתקנות קובעות את מסגרת הוצאות ההגנה, אותן רשאי בית המשפט לפסוק לנאשם אשר זוכה בדינו.

בלאו הכי, חברי סבורים שאין המערער זכאי לפיצוי או לתשלום הוצאות הגנתו בסכום כלשהו (פרט לסכום שנפסק בקשר לפרטיכל הדיון). לפיכך, אני מוצא טעם לפרט ולנמק את הסכום שיש, לדעתי, לפסוק למערער במסגרת התקנות.

לסיכום, לו דעתי נשמעה, היה עלינו לשקול את גובה הסכום שיש לפסוק למערער, כשדעתי היא, שיש לפסוק לו פיצוי והוצאות הגנה כאמור בחלופה השניה של סעיף 80 (א) לחוק העונשין תשל"ז-1977.

ש ו פ ט

הוחלט, ברוב דעות, כאמור בפסק דינו של השופט גולדברג.

ניתן היום, א' באייר תשנ"ז (8.5.97).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט

העתק מתאים למקור
שמריהו כהן
מזכיר ראשי
יט/